CONSIDERAȚII LINGVISTICE CU PRIVIRE LA FITONIMELE ROMÂNEȘTI CREATE CU AJUTORUL TERMENULUI „ȘARPE”

Radu DRĂGULESCU
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
radu.dragulescu@ulbsibiu.ro

Abstract: Many of the Romanian phytonyms are directly related to the snake. Like in other folkloric creations, in our ethnobotany this animal has many representations, portraited as an evil living form which you cannot trust and therefore associated to unworthy, useless plants. The paper brings an inventory, an interpretation and a statistics of Romanian names of plants which implicate the word „snake”.

Keywords: Romanian phytonyms, connotation, denotation, plant names, ethnobothany, snake

La baza analizei de față stă colaborarea noastră cu Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești* [1] care completează substanțial *Dicționarul* lui Borza[2], ce cuprinde, pe lângă câteva mii de nume de plante maghiare, săseşti, germane, franţuzeşti, engleze, ruseşti, ucraineene, sârbeşti, bulgăreşti, turceşti, și 10.906 nume românești de plante pentru 2.095 specii. Prin publicarea *Dicţionarului explicativ al fitonimelor românești* și a *Dicționarului de fitonime românești*[3], Constantin Drăgulescu a ridicat numărul numelor româneşti de plante cunoscute la 21.839 fitonime cunoscute până în prezent, fitonime care aparţin unui număr de 3.227 specii de plante indigene şi exotice, spontane (sălbatice) şi cultivate. La acestea se adaugă 3.070 nume de soiuri și 612 termeni care desemnează de părţi (organe) de plante. Astfel, fitonimia românească însumează 25.521 de termeni.

Între fitonimele românești am identificat un număr de 83[4] care sunt create cu ajutorul termenului „șarpe” < lat. serpens[5], lat. serpes < lat. serpens[6], în opinia lui Vinereau[7], recurgând la Diez, Pușcariu, Ciorănescu ș.a., derivarea directă din lat. *serpens*, este imposibilă, din punct de vedere fonetic, termenul putând fi prelatin, dat fiind skt. sarpati „a (se) târî”, v.ind. sarpa „șarpe”, alb. gjarpër „șarpe”, cf. rad. i.-e. *serp-, *srp- „a se târi” din care lat. serpo, -ere, v.ind. sárpati; lat. pop. serpes este etimonul oferit și de

[1] Constantin Drăgulescu, 2010.
[2] Al. Borza, 1968.
[3] Constantin Drăgulescu, 2014.
[4] Am luat în calcul toate fitonimele înregistrate, chiar și cu pronunție identică, în cazul în care denumesc specii diferite de plante de ex. șerpință (1) / șerpință (2). Atunci când denumesc aceeași specie, am ignorat pronunția diferită de ex. sărpun / serpun.
[5] *Dicționarul limbii române*, XV (Spongiar-Ș), 2010.
[6] Alexandru Ciorănescu, 2002, p. 685.
[7] Mihai Vinereanu, 2009, p. 806.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

Candrea [8] și de DEX, la Scriban: mlat. *sĕrpes,* format din nom. cl. *sĕrpens,* gen. *-éntis,* vrom. șearpe, de unde și mold. lit. șerpe; vgr. *'erpetón,* târâtor, scr. *sarpa-s,* șarpe; it. pg. *serpe, serpente,* pv. cat. *serp,* fr. *serpent,* sp. *sierpe, serpiente*lat; serpens la Șăineanu și în NoDEX.

Termenul apare în primele texte scrise în limba română: în *Psaltirea Hurmuzachi* 124^{v}/1: „Lăudați Domnul de pre pământ șerpii și toate beznele”, în *Codicele Voronețean* 96/7: „Vădzură varvarii spândzurându șarpele de măînra lui”, în *Psaltirea Scheiană* 478/5: „Fierile și toate vitele, șarpele și pasări cu pene (...) se laude numele D(om)nului”, în *Evanghelia* lui Coresi 343: „Sîntu ca o rudă de șarpe luotorii de camătă”, dar și la 202, 463, în *Palia* de la Orăștie: „Șarpe fie în cale și aspida în colnic”, *Noul Testament* de la Bălgrad 9^{v}/1: „De are ceare peaște, au șearpe-i da va lui?”, *Biblia* de la București 111^{2}/32: „Trimise Domnul la norod șărpii cei ce omora și mușca pre norod”, *Învățăturile lui Neagoe Basarab* 193/22: „Șarpele este o jiganie mai înțeleaptă și mai cumplită decât toate jigăniile” etc.

În textele amintite, termenul cunoaște substituiri, precum în *Noul Testament* de la Bălgrad: „Vădzură varvarii spândzurându jivina de măînra lui” sau *Biblia* de la București: „Vădzură varvarii spândzurându jiganiia de măînra lui”.

În lucrarea de față, avem în vedere strict termenul „șarpe”, nu și substituenții săi, dubletele sinonimice etc. (precum zmeu, balaur, viperă, năpârcă, târâtoare, veveriță, gândac, pește, pepe ș.a.), acestea și conotațiile lor, constituind obiectul unui studiu viitor.

Fitonimele sunt explicate și enumerate mai jos, alfabetic, precizând pentru fiecare denumirea ştiinţifică și pot fi grupate, din punct de vedere al formării lor, în cel puțin șase categorii.

Dintre fitonimele analizate, 22 sunt concentrate într-un termen unic: *sărpință* (cu variantele *șărpânț(ă), șărpință, șerpență, șerpință*), *sărpun/serpun, sărpunel/serpunel, șarpe, șarpință, șărpariță, șărpuroaică, șerpariță, șerpelină, șerpeliță, șerperiță, șerpet, șerpi, șerpință, șorporiță, șerpoaică, șerpoaice, șerpun, șerpunel, șerpușor, șorporiță, șupariță*.

Celelalte se compun din doi sau mai mulţi termeni. Dintre acestea, două prezintă configurația substantiv în nominativ + altul în acuzativ (un atribut substantival prepozițional): *cap de șarpe, ochi de șarpe*.

Cele mai multe (37) s-au format prin compunerea a două substantive, primul la nominativ, al doilea cu valoare de atribut genitival: *aiul-șarpelui, buretele-șarpelui/șerpelui, capul-șarpelui, capul-șerpelui, căciula-șarpelui, căciula-șerpelui, ceapa-șarpelui, coada-șarpelui, cușma-șerpelui, floarea-șarpelui, floarea-șerpelui, gura-șarpelui, iarba-șarpelui, iarba-sărpii/iarba-șerpii, iarba-șerpăriei, iarba-șerpelui, iarba-șerpilor, iarba-șerpului, limba-șarpelui, limba-șerpelui, mărarul-șarpelui, ochișorii-șarpelui, ochiul-șarpelui, ochiul-șerpelui, oul-șarpelui, pălăria-șarpelui,*

[8] *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”,* 1931, p. 1246.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

păstaia-şarpelui, păsula-şarpelui, porumbul-şarpelui, rădăcina-şarpelui, rădăcina-şerpilor, spicul-şarpelui, şira-şarpelui, tăbacul-şarpelui, umbra-şarpelui, usturoiul-şarpelui.

Am identificat 12 fitonime în alcătuirea cărora sunt asociate un substantiv în nominativ şi un adjectiv cu funcţie de atribut, care să evidenţieze calitatea: *buretele-şerpesc, bureți-şerpești, ciuperci-şerpești, dumbravic-şerpesc, fasole-şerpească, gălbenuşe-şerpești, luben-şerpesc, pepeni-şerpești, ridiche-şerpească, salvie-şerpească, tufă-şerpească, usturoi-şerpesc.*

Două fitonime constituie substantive compuse din substantiv + substantiv la nominativ, cel de al doilea exprimând o caracteristică a plantei: *fasole-şarpe, fasole-şărpi.*

Patru fitonime sunt realizate prin compunere dezvoltată: *bureți-a-şarpelui, iarba-şarpelui-roşie, ochii-şarpelui-roşii, sărpun-de-pe-coastă*.

Chiar dacă, la origine, multe dintre aceste configuraţii semantice au reprezentat metafore insolite, ele şi-au pierdut, prin „repetare", orice valoare „poetică", devenind astfel expresii convenţionale[9].

Am adoptat ortografia propusă de DOOM2, conform căruia se scriu cu cratimă substantivele compuse cu unitate semantică şi gramaticală mai mică decât a celor scrise într-un cuvânt, eventual, cu articulare şi flexiune şi la primul element, având structura substantiv + prepoziție + substantiv, substantiv + substantiv în nominativ, substantiv (articulat) + substantiv în genitiv. De asemenea, DOOM2 prevede generalizarea scrierii cu cratimă a compuselor nesudate care denumesc specii distincte de plante[10].

Aiul-şarpelui *(Allium rotundum, Allium scorodoprasum, Allium victorialis),* < lat. al(l)ium „usturoi", din rad. i-e. *ālo-, *ālu- „plantă cu rădăcina îngroşată" (cf. şi macedorom. ali, alie, aliu, meglenorom. al'ŭ, alb. aj), dar nu este de neglijat nici i.-e. *āi- „a arde, a lumina" din care gr. aitho „eu ard", lit. aitrùs „pişcător, arzând în gură", rom. ait „usturoiat, pişcător". Prin extensie, ai se numesc şi unele specii de *Allium* sălbatice, speciile sunt asemănătoare cu aiul/usturoiul, dar, nefiind, de regulă, consumate de oameni, sunt atribuite unor animale: sunt considerate ale şarpelui, pe de o parte fiindcă ele cresc în aceleaşi biotopuri cu şerpii, pe de alta, deoarece unii şerpi miros a usturoi și lapte stricat.

Buretele-şarpelui, buretele-şerpelui (*Amanita muscaria*), cf. lat. boletus, gr. bolites „mănătarcă" din gr. "umflătură, bulgăre"; nume atribuit fie pentru că ciuperca este toxică/veninoasă, fie din cauza solzilor de pe pălărie, comparaţi cu aceia ai şarpelui.

Buretele-şerpesc (*Lepiota procera* actualmente *Macrolepota procera, Macrolepiota rhacodes*): ciupercile au pălăriile cu solzi ca aceia ai şerpilor.

Bureți-a-şarpelui (*Macrolepiota procera*), a se vedea buretele-şerpesc.

Bureți-şerpeşti (*Amanita muscaria*), a se vedea buretele-şerpelui.

[9] Simina Terian, 2015.
[10] DOOM2, p LXX-LXXIII.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

Cap-de-şarpe (*Coprinus comatus*), < lat. caput, dar subst. rom. cap poate fi și prelatin, cf. v.ind. kaput, gr. kephalé, germ. Haupt ș.a. din rad. i.-e. *kap-ut, *kap-lo „cap”). Este o ciupercă care, în stadiu tânăr, ar putea fi comparată cu capul unui şarpe, dar probabil a primit acest nume din cauză că majoritatea oamenilor cred că este toxică, deși este comestibilă. O particularitate a acestei specii este că ea se autoconsumă, asigurând astfel răspândirea sporilor.

Capul-şarpelui (*Chelone glabra, Echium altissimum, Echium rubrum, Macrolepiota procera, Plantago lanceolata*), speciile de *Chelone* şi de *Echium*, < gr. echion „şarpe”, au corola ca un cap/o gură din care ies staminele asemenea unor limbi de șerpi; la fel și la *Plantago lanceolata*. Speciile de *Echium* sunt numite şi în fr. vipérine, it. viperina, iar cele de *Chelone* au numele germ. Schlangenkopf, engl. snakehead.

Capul-şerpelui (*Trifolium arvense*), apare în *Botanica* lui Simion Florea Marian[11], dar nicio caracteristică a plantei nu permite analogia cu reptila în cauză, atribuire greșită a numelui, probabil confuzie cu *Echium*.

Căciula-şarpelui *(Coprinus comatus, Macrolepiota procera),* < autohtonul căciulă[12]; fitonimele reflectă morfologia ciupercilor. Atribuirea acestor „căciuli” şarpelui are scopul de a atenţiona asupra presupusei toxicităţi a celor două specii (*Coprinus comatus, Macrolepiota procera*), ultima, însă, comestibilă, chiar și prima, în stadiul tânăr (numite și ciuperci-şerpeşti).

Căciula-şerpelui *(Coprinus picaceus),* a se vedea căciula-șarpelui.

Ceapa-şarpelui *(Muscari sp., Urginea maritima* sin. *Scilla maritima),* plantele au în sol bulbi ca şi ceapa, dar nimic altceva în comun cu aceasta, fiind toxice < lat. cepa, care provine din gr. cephalé „cap”, aluzie la bulb. Denumirea științifică face și ea, oarecum, trimitere la șarpe, întrucât Scila, care apare în Cartea a XII-a a *Odiseei*, este o creatură supranaturală (feminină) cu șase capete. Gâturile lungi sunt ca niște șerpi. Ovidiu precizează în *Metamorfoze*, cărțile XIII-XIV, că Scila a fost femeie, dar Circe, din gelozie, a transformat-o într-un monstru. Înfățișarea ei diferă de la un autor a altul, iar cu privire la această creatură există o serie de referințe culturale și populare cunoscute și de români.

Ciuperci-şerpeşti *(Macrolepiota procera)*, a se vedea căciula-șarpelui.

Coada-şarpelui (*Echium rubrum*): poate cu sensul „iarba-şarpelui” (a se vedea acolo), dar fitonimul poate fi luat şi la propriu.

Cuşma-şerpelui *(Coprinus picaceus*), pălăriile ciupercilor seamănă cu niște cuşme „căciuli” (cuşmă cf. ucr. kučma, poate rad. i.-e. *keuk- „a îndoi, curbură”). Ciuperca este a şerpelui fiindcă, având miros neplăcut, nu se consumă de către oameni.

Dumbravnic-şerpesc *(Salvia glutinosa),* < sl. donbravĭnŭ (*Melittis melissophyllum*), respectiv din dumbravă „pădure de stejar” < sl. donbrava, planta crescând în păduri. Este şerpesc deoarece floarea are aspect de gură de şarpe.

---

[11] S. Fl. Marian, 2010.

[12] I. I., Russu, 1981.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

Fasole-şarpe, a se vedea fasole-șerpească.
Fasole-şărpi, a se vedea fasole-șerpească.
Fasole-şerpească, soi de fasole (*Phaseolus vulgaris)* cu păstăile lungi şi şerpuitoare.
Floarea-şarpelui (*Lathraea squamaria, Myosotis scorpioides, Salvia pratensis, Veronica spicata*), a se vedea floarea-șerpelui. *Lathraea squamaria* are rizomul cu solzi, dând impresia unui şarpe subteran, *Myosotis scorpioides* are flori ca ochii şarpelui, *Salvia pratensis* şi *Veronica spicata* au flori asemănătoare capului/gurii şarpelui, cu staminele ieşind din corolă ca nişte limbi filiforme (despre ultima specie se spune „să n-o rupi că te întâlneşti cu şarpele"); floare din lat. floris, florem.
Floarea-şerpelui (*Myosotis scorpioides*) a se vedea floarea-șarpelui.
Gălbenuşe-şerpeşti *(Lysimachia nummularia*) < galben (< lat. galbinus), evidenţiind culoarea florilor. Planta „se târăşte ca serpii".
Gura-şarpelui (*Echium vulgare*) < gură, cf. lat. gula „gâtlej", dar substantivul poate fi prelatin dat fiind v.ind. gora „gură" (după M. Vinereanu este traco-illiric). Plantele au flori mai mult sau mai puţin asemănătoare unor guri/boturi de şarpe.
Iarba-şarpelui (1) (*Polygonum bistorta)*, numită și rădăcina şerpilor, şerpariţă, datorită rizomlui în formă de „S", ca un şarpe cf. lat. herba serpentina, cum era denumită planta în evul mediu.
Iarba-şarpelui (2) (*Calla palustris, Carduus acanthoides, Dryopteris filix-mas, Dryopteris spinulosa, Echium vulgare, Lathraea squamaria, Orchis maculata, Phalaris arundinacea, Polygonum bistorta, Veronica chamaedrys, Veronica teucrium, Veronica urticifolia*), *Calla palustris* şi *Lathraea squamaria* se numesc şi în germ. Schlangenkraut, iar *Dryopteris filix-mas* Schlangenwurzel; inflorescenţa speciei *Calla palustris,* apărată de spat, seamănă cu capul foarte mare al unui şarpe.
Iarba-şarpelui roşie (*Echium rubrum*), plantele au flori cu stamine exerte ca limbile şerpilor ori rizom şerpuitor sau tulpini acoperite cu solzi, unele dintre ele (*Calla palustris, Orchis maculata, Veronica urticifolia)* fiind şi folosite contra muşcăturilor şerpilor.
Iarba-şărpii (*Phalaris arundinacea*), a se vedea iarba-șerpii.
Iarba-şerpăriei (*Echium vulgare*), are flori asemănătoare capetelor şerpilor.
Iarba-şerpelui (*Scleranthus perennis*), numită și iarba-surpării (așadar posibilă confuzie sau alterare a denumirii), are tulpini la bază tărâtoare, culcate.
Iarba-şerperii (*Phalaris arundinacea*), a se vedea iarba-șerpii.
Iarba-şerpii (*Phalaris arundinacea*), are frunze şerpuitoare.
Iarba-şerpilor (*Dryopteris filix-mas, Triglochin palustris*), are rizomi asemănători cu șerpii.
Iarba-şerpului (*Polypodium vulgare*), are rizomi asemănători cu aceste reptile; a se vedea iarba-şarpelui; iarbă din lat. herba.
Limba-şarpelui (*Botrychium lunaria, Dryopteris filix-mas, Hemerocallis fulva, Ophioglossum vulgatum, Peucedanum latifolium, Plantago lanceolata, Polygonum lapathifolium*), plantele au frunze asemănătoare

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

limbilor de reptile ori flori cu stamine exerte care amintesc de gura/limba şerpilor; pentru *Dryopteris filix-mas* numele corect este iarba-şarpelui; subst. limbă din lat. lingua.

Limba-şerpelui (*Ophioglossum vulgatum* şi o plantă neidentificată „un fel de chir cu trei frunze ascuţite; e bun de săgetătură şi de descântat de şerpe").

Luben-şerpesc, soi de pepene „cu vărgi ca şerpii"; a se vedea şi pepene.

Mărarul-şarpelui (*Seseli peucedanoides*), fitonimul mărar (ca şi macedorom. măraliu şi alb. mëraj, maraj, mërajë, moreja) e considerat termen autohton[13] sau vechi grec[14], cf. gr. malathron, marathron, marathon (*Foeniculum vulgare*), cf. corespondentul ngr. marathron, Lui Constantin Drăgulescu[15] i se pare mai potrivită trimiterea la gr. maraino „a se veşteji", frunzele plantei ofilindu-se la scurt timp după înflorire. Mărarul propriu-zis (*Anethum graveolens)* seamănă foarte bine cu molura, mălura *(Foeniculum vulgare)* şi de aceea poate fi presupusă şi o eventuală evoluţie din molură/mălură > *mărură > mărar (poate sub influenţa ngr. marathron). Sârbo-croaţii spun (slatki) morač şi komorač speciei *Foeniculum vulgare*. Mărarul a fost o plantă cunoscută şi de geto-daci numită de ei polpum, poltum[16]. Unele specii se cultivă în grădini (a se vedea gărdurariţă) şi de aceea sunt de casă, altele cresc sălbatice, pe câmp, în apă, la munte. Speciile necomestibile pentru oameni şi urât mirositoatre au fost „atribuite" diferitor animale: broaştei, câinelui, iepurelui, lupului, păsărilor, porcului, şarpelui, ursului etc.

Ochi-de-şarpe (*Eritrichium nanum*), florile albastre cu mijloc galben amintesc de nişte ochi iscoditori care privesc țintă.

Ochii-şarpelui-roşii (*Echium rubrum*), plantele având inflorescenţe sau flori care seamănă nu cu ochii, ci cu capul sau gura şarpelui cf. capul-şarpelui.

Ochişorii-şarpelui (*Myosotis palustris* actualmente *Myosotis scorpioides*), seamănă cu ochii șarpelui.

Ochiul-şarpelui (*Asperugo procumbens, Campanula persicifolia, Eritrichium nanum, Hieracium pilosella, Myosotis arvensis, Myosotis palustris* actualmente *Myosotis scorpioides, Myosotis sylvatica, Omphalodes verna, Succisa pratensis, Veronica chamaedrys, Zinnia elegans*), florile seamănă cu ochii șarpelui.

Ochiul-şerpelui (*Silene pusilla*) < ochi (< lat. oculus), plantele au flori, mai mult sau mai puţin, asemănătoare ochilor şarpelui.

Oul-şarpelui (*Amanita phalloides*), o ciupercă în formă de ou, în stadiul tânăr. Este extrem de toxică și i-a fost atribuită șarpelui, viperei sau dracului (vrăjmașului).

Pălăria-şarpelui *(Amanita muscaria, Coprinus picaceus, Macrolepiota procera),* subst. pălărie probabil din it. cappelleria[17], posibil autohton (cf.

[13] Gr. Brâncuș, 983.
[14] C. Diculescu, 1926.
[15] Constantin Drăgulescu, 2010.
[16] Constantin, Drăgulescu, Radu Drăgulescu, 2000.
[17] *Dicționarul limbii române*, XI (P-pogribanie), 2010 și Al. Ciorănescu, 2002, p. 572.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

rad. i.-e. *pel-, *ple- „a acoperi, a ascunde”). Scriban notează lat. pariolum „ceaun”, Tiktin rom. păr, Diculescu[18] gr. φαλαριον < φαλαιοσ „alb”, evoluție neacceptată nici de Vinereanu[19] care avansează o derivare de la autohtonul pila (pălărie mică fără boruri). Constantin Drăgulescu[20] ia în calcul și un presupus *căpălărie (cf. it. cappelleria), din substantivul cap şi un alt termen, ca în căpăţână, căpătâi, căpăstru, căpcăun. În acest sens amintește şi termenul dacorom., macedorom., meglenorom. capelă „pălărie (de femeie), şapcă militară” (cf. it. capello, din care, probabil şi ngr. kapéla, alb. kapeljë, bg. kapela). De comparat şi cu fitonimul captalan (*Petasites spp.* ș.a.) cu presupusa semnificație „acoperitoarea capului”. Ciupercile *Amanita muscaria, Amanita pantherina, Amanita phalloides, Clitocybe nebularis, Coprinus spp.* au aspect de pălărie dar sunt foarte otrăvitoare, majoritatea conţinând toxine mortale pentru om. Specia *Macrolepiota procera,* deşi comestibilă, în multe zone ale ţării este considerată toxică nu numai de români, ci şi de saşi (care îi spun gäftich buretz „bureţi otrăvitori”, desigur miconim creat sub influenţă românească). Termenii şarpe, viperă (< lat. vipera) sunt sugestivi în acest sens.

Păstaia-şarpelui (*Arabis turrita)*, planta are păstăi şerpuitoare; < păstaie[21], termen autohton de comparat cu alb. pištaië, macedorom. pistal'e, păstal'e; ar putea proveni din rad. *p(h)es-, *pis- „pleavă, valve (teci) de fructe”, din care şi lat. pisum, gr. pisos, celt. pis „mazăre”, gr. phaselos „luntre” (forma păstăii).

Păsula-şarpelui (*Cynanchum vincetoxicum),* cf. magh. paszuly, paszuj, bg. şi scr. pasulj, alb. pasulë , it. pisello, gr. bizeli(a). Planta are fructul ca o păstaie.

Pepeni-şerpeşti (*Citrullus vulgaris*), < lat. pepo, *pepinis ori din lat. *pepinem (în loc de peponem; la Plinius peponia) sau din ngr. peppóni (v.gr. pepon la Dioscorides, peponeas la Theophrastos), cf. şi it. popone, macedorom. piponu (dar şi peapine), meglenorom. pipon, pipoană, bg. pipun, sb., slov. pipon, etc. Sunt cucurbitacee, li se mai spune şi pepenoaie (în unele sate din Munţii Apuseni întâlnim regionalismul pepe „şarpe”), cf. şi bg. pepelianka „viperă”.

Porumbul-șarpelui (*Arum maculatum*) are tulpina (în vârf cu inflorescenţa apărată de spat) asemănătoare unui şarpe cu capul foarte mare/balaur. S-a folosit în Antichitate contra muşcăturilor de şerpi.

Rădăcina-şarpelui (*Dracunculus vulgaris, Polygonum bistorta*), rizomi în formă de șarpe, uneori chiar încolăciți.

Rădăcina-şerpilor (*Polygonum bistorta, Polygonum viviparum*), calc după germ. Schlangenwurz (*Dracunculus vulgaris*), respectiv germ. Natterwurz sau magh. kigyógyöker (cf. şi engl. snake root, rus. goreţ zmeinîi, fr. serpentaire, cf. lat. herba serpentina), rizomul fiind uneori şerpuitor, iar

[18] C. Diculescu, 1924-1926.
[19] M. Vinereanu, 2009, p. 618.
[20] Constantin Drăgulescu, 2010.
[21] I.I. Russu, 1981.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

florile cu staminele exerte, ca nişte limbi ieşite din gurile şerpilor. Substantivul rădăcină din lat. radicina.

Ridiche-şerpească (*Hebeloma fastibile*), < ridiche (cf. lat. radicula „rădăcinuţă", it. radicchio „ridiche" din care şi ngr. radiki, tc. radikia, alb. radhiqe; lituanienii numesc şi ei ridikas, ridikėlis speciile de *Raphanus*, ucraineienii redika, ruşii red'ka); o ciupercă cu miros/gust de ridiche și este otrăvitoare/veninoasă ca şerpii.

Salvie-şerpească (*Salvia pratensis*) < lat. salvia ori din numele ştiinţific; creşte sălbatică și are flori ca o gură de şarpe cu staminele ieşite, ca limba şarpelui.

Sărpinţă, ***șărpânț(ă)***, ***șărpinţă, șerpenţă***, ***șerpinţă*** (1), *(Sedum acre)*, a se vedea șerpușor și șerpoaice (2).

Sărpun-de-pe-coastă (*Thymus comosus*), a se vedea sărpun și șerpușor.

Sărpun, serpun, șerpun *(Thymus spp.)* < din tema *serp- „a se târi" cf. macedorom. sărpun'e, şărpune (*Thymus spp.*); ori din lat. serpes > serpillum (*Thymus*). Francezii numesc speciile de *Thymus* serpolet; a se vedea șerpușor.

Sărpunel, ***serpunel, șerpunel*** (*Thymus spp.*), a se vedea sărpun.

Spicul-şarpelui (*Lycopodium clavatum*) este o plantă „târâtoare ca şarpele" care face spice sporifere.

Şarpe (1) *(Cereus flagelliformis)*, a se vedea șerpușor.

Şarpe (2) *(Polystichum lonchitis)*, etimologie populară din sl./rus. serp „seceră", aluzie forma foliolelor frunzei (a se vedea şi şerpet).

Şarpinţă *(Sedum acre)*, tulpinile seamănă cu nişte şerpi; a se vedea șerpușor și șerpoaice (2).

Şărpariţă *(Sedum acre)*, a se vedea șerpușor, șorporiță și șerpoaice (2).

Şărpuroaică *(Echium vulgare)*, a se vedea iarba şarpelui.

Şerpariţă *(Lathraea squamaria, Polygala comosa, Polygala vulgaris, Polygonum bistorta, Sedum acre)*, a se vedea șerpușor și șerpoaice (2).

Şerpăriță *(Lathraea squamaria, Polygala amara, Sedum acre)*, a se vedea șerpușor și șerpoaice (2).

Şerpelină *(Sedum acre)*, a se vedea șerpușor.

Şerpeliţă *(Myosotis palustris* actualmente *Myosotis scorpioides, Myosotis sylvatica)*, a se vedea șerpușor.

Şerperiţă *(Glaux maritima, Lathraea squamaria, Polygala comosa)*, a se vedea șerpușor.

Şerpet *(Serratula tinctoria)*, pare a fi un împrumut din slavă, cf. corespondentele ucr. serpnec, rus. serpuha, pol. sierpik, ceh. srpice, lit. serpės, serpai (cf. sl./rus. serp, scr. srp „seceră", aluzie la dinţii de pe marginea frunzelor comparaţi cu cei ai secerii). Cf. corespondentul germ. Scharte (< germ. schartig „ştirb; crestat") şi numele ştiintific *Serratula* (< lat. serra „fierăstrău, serratus „cu dinţi ca fierăstrăul"). În opinia lui Constantin Drăgulescu, fitonimul românesc şerpet trebuie să aibă originea

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

şi semantica lit. şerpetos care aparţine unei specii asemănătoare şi anume *Centaurea jacea*[22].

Șerpi (*Cereus flagelliformis*), a se vedea șerpușor.

Şerpinţă (1) (*Gentiana cruciata)*, din subst. şarpe (a se vedea şerpariţă) dat fiind şi corespondentul magh. kigyőfű „iarba şarpelui".

Șerpoaică *(Cuscuta europaea),* a se vedea **șerpușor**.

Şerpoaice (1) (*Macrolepiota procera*), a se vedea șerpușor.

Şerpoaice (2) *(Tagetes patula),* plantă ornamentală cu foliolele serate (ca secera), dar ar putea fi vorba de o etimologie populară în loc de sârboaice, specia fiind numită, de români, săscuţe, ţigănuţe, de maghiari oláhrózsa „rujă românească", de germani Türkische Blume, de englezi french marigold. E posibil ca fitonimul să se refere la florile pestriţe ale unor soiuri (despre şarpe poporul spune că este pestriţ şi în cimilituri şi descântece este descris ca „bâtă tărcată, pe câmp aruncată", „istriţă/estriţă pestriţă" etc.).

Şerpuşor (*Lycopodium clavatum, Lycopodium complanatum*) au tulpini repente ori încolăcite (lat. serpo înseamnă şi „a se încolăci") sau rizomi şerpuitori/târâtori (*Cereus flagelliformis, Cuscuta, Glaux maritima, Polygonum bistorta, Sedum, Thymus*), au solzi ca şerpii (*Lathraea squamaria*), au stamine/stile exerte din corolă ca limbile şerpilor (*Sedum, Polygala*) ori flori ca ochii şerpilor (*Myosotis*) (a se vedea şi floarea şarpelui). *Sedum acre* şi *Gentiana cruciata* s-au şi folosit contra muşcăturilor de şerpi. Ciuperca *Macrolepiota procera* are pălăria cu solzi (a se vedea burete şerpesc). În cazul speciilor de *Polygala* am putea avea etimologii populare din sl./rus. serp „seceră", aluzie forma frunzei (a se vedea şi şerpet), fiindcă există pentru ele şi numele seceruici (a se vedea şi şopârlaiţă).

Şira-şarpelui (*Blechnum spicant)*, o ferigă ce are sporofilul/frunza fertilă asemănătoare unui schelet de şarpe, mai exact este ca o coloană vertebrală din care pornesc coastele (şiră „coloană vertebrală" din autohtonul şir „rând"; pentru şarpe a se vedea şerpariţă).

Şorporiţă *(Sedum acre* şi *sp.),* cf. rad. i.-e. *serp-, *srp- „a se târi" din care lat. serpo, -ere, v.ind. sárpa- „şarpe", radical care a dat şi lat. serpes > rom. şarpe. Plantele au tulpini târâtoare. *Sedum acre* s-a folosit contra muşcăturilor de şerpi. Fitonimul este o varianta de la șerpariță.

Şupariţă, şupăriţă (*Sedum acre*), în loc de şerpariţă.

Tăbacul-şarpelui (*Verbascum nigrum*), pentru *Nicotiana* din numele ştiinţific *tabacum* < span. tabaco (> it. tabacco, fr. tabac, germ. Tabak, rus., ucr. tabak) din tobacco, numele plantei la populaţia amerindiană Taino (cf. şi tobago, pipa din care se fuma) ori din Tabago, insulele în care îşi are planta originea. Spaniolii şi italienii aveau fitonimele tabaco şi tabacco înainte de aducerea acestei plante în Europa, dar ele desemnau plante medicinale şi proveneau din arab. tabbaq. *Verbascum nigrum* au frunze asemănătoare tabacului/tutunului (poate de aceea i se spune tăbacul şarpelui, în credinţa populară şarpele, probabil în asociere cu imaginea

[22] Constantin Drăgulescu, 2010.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

diavolului, îndeamnă pe oameni să fumeze; există și expresia „a fuma ca șerpii").
Tufă-şerpească *(Corylus avellana),* alunul se numește așa pentru că se crede că şerpii trăiesc, mai ales, sub alun şi deoarece bățul de alun are coaja asemănătoare pielii şarpelui (de aceea cu bățul de alun cu care s-a scos broasca vie din gura şarpelui se alungau norii de furtună).
Umbra-şarpelui (*Coprinus atramentarius*) < lat. umbra, cu înţelesul de umbrar (al şarpelui); a se vedea şi miconimul căciula-şarpelui.
Usturoi-şerpesc (*Allium sativum* var. *ophioscorodon*), un calc după numele ştiinţific *ophioscorodon* „usturoiul şarpelui".
Usturoiul-şarpelui (*Allium scorodoprasum*), a se vedea aiul-şarpelui.

Din analiza noastră reiese că fitonimele compuse cu ajutorul termenului „șarpe" reflectă, în primul rând, într-un număr covârșitor, aspectul plantelor, asemănător cu una dintre părțile corpului șarpelui (capul, botul/limba, ochii, coada și pielea). Urmează, ca număr, denumirile datorate inutilității plantelor respective pentru om, plante necomestibile care sunt toxice sau au un miros neplăcut, apoi denumirile provenite din termeni livrești, împrumuturi, erori / confuzii și etimologii populare. În fine, explicațiile de ordin mitologic, religios sau medicinal sunt mai rare.

Astfel obținem următorul tablou[23]:

Plante necomestibile, plante cu miros neplăcut	**Plante denumite astfel după aspect**	**Termen livresc, împrumut, confuzie, etimologie populară**	**Explicație mitologică, religioasă, medicinală sau de altă natură**
Aiul-șarpelui	*Buretele-șerpesc*	*Capul-șerpelui*	*Floarea-șerpelui*
Buretele-șarpelui	*Bureți-a-șarpelui*	*Iarba-șerpelui*	*Iarba-șarpelui-roșie*
Bureți șerpești	*Cap-de-șarpe*	*Pepeni-șerpești*	*Limba-șerpelui*
Cap-de-șarpe	*Capul-șarpelui*	*Rădăcina-șerpilor*	*Porumbul-șarpelui*
Căciula-șarpelui	*Căciula-șarpelui*	*Sărpun/serpun*	*Șorporiță*
Căciula-șerpelui	*Căciula-șerpelui*	*Sărpun-de-pe-coastă*	*Tăbacul-șarpelui*
Ceapa-	*Ciuperci-șerpești*	*Sărpunel*	*Tufă-*

[23] În cazurile în care unele fitonime pot avea mai multe explicații, le-am notat de mai multe ori în coloanele corespunzătoare.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

șarpelui			*șerpească*
Ciuperci-șerpești	*Coada-șarpelui*	*Șarpe*	*Umbra-șarpelui*
Cușma-șerpelui	*Dumbravnic-șerpesc*	*Șerpet*	
Mărarul-șarpelui	*Fasole-șarpe*	*Șerpușor*	
Oul-șarpelui	*Fasole-șărpi*	*Usturoi-șerpesc*	
Pălăria-șarpelui	*Fasole-șerpească*		
Păstaia-șarpelui	*Floarea-șarpelui*		
Păsula-șarpelui	*Floarea-șerpelui*		
Porumbul-șarpelui	*Gălbenușe-șerpești*		
Ridiche-șerpească	*Gura-șarpelui*		
Tăbacul-șarpelui	*Iarba-șarpelui*		
Usturoiul-șarpelui	*Iarba-șarpelui-roșie*		
	Iarba-șărpii		
	Iarba-șerperii		
	Iarba-șerpii		
	Iarba-șerpăriei		
	Iarba-șerpelui		
	Iarba-șerpilor		
	Iarba-șerpului		
	Limba-șarpelui		
	Luben-șerpesc		
	Ochi-de-șarpe		
	Ochii-șarpelui-roșii		
	Ochișorii-șarpelui		
	Ochiul-șarpelui		
	Ochiul-șerpelui		
	Pălăria-șarpelui		
	Pepeni-șerpești		
	Rădăcina-șarpelui		
	Rădăcina-șerpilor		
	Salvie-șerpească		
	Sărpință		

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

	Spicul-șarpelui		
	Șarpe		
	Șarpință		
	Șărpariță		
	Șărpuroiaică		
	Șerpariță		
	Șerpelină		
	Șerpeliță		
	Șerperiță		
	Șerpi		
	Șerpință		
	Șorporiță		
	Șerpoaică		
	Șerpoaice		
	Șerpușor		
	Șira-șarpelui		
	Șorporiță		
	Șupariță		
	Tufă-șerpească		

De regulă, în tradițiile și credințele poporului român, șarpele este asociat cu viclenia, înșelătoria, răceala, și răutatea, dar și cu agerimea, înțelepciunea și ocrotirea. Fiecare casă are șarpele ei, iar cine îl va ucide, se va prăpădi și el. Cui mănâncă șarpe de casă, buruienile îi vor vorbi și îi vor spune de ce leac sunt[24]. De asemenea, termenul se regăsește în numeroase expresii: ca din (în) gură de șarpe, în (din) gaură de șarpe, în borta șarpelui, ca mușcat de șarpe, a-i trece un șarpe prin sân (inimă), a băga (cuiva) un șarpe în sân, a încălzi (a crește) șarpele la sân, pui de șarpe, a strivi ca pe un (pui de) șarpe, a călca șarpele pe coadă, a fi gol ca șarpele, a fuma ca șerpii, a umbla ca șarpele după viteji, a-i frige (cuiva) șerpi pe burtă, a-i frige (dracul) șerpi pe inimă (cuiva), a pune mâna pe șarpe, a-i intra (cuiva) șarpele în pungă, limbă de șarpe, a-l mușca (pe cineva) șarpele de inimă (limbă), șarpele invidiei, șarpele geloziei etc[25].

Opunându-ne concepției semanticii clasice care nu recunoștea numelor decât relația de denotație, considerăm că sensul și semnificația rezidă din interacțiunea semnificaților, care preferă opoziția dintre semne inerente și aferente, motivația putând afecta porțiunea aferentă sensului contextual[26]. Analizând denumirile de plante create cu ajutorul termenului „șarpe”, observăm că nomenclatura botanică românească se dovedește a fi, și în acest caz, inspirată, expresivă, poetică.

[24] *Dicționarul limbii române,* XV (Spongiar-Ș), 2010.
[25] *Dicționarul limbii române,* XV (Spongiar-Ș), 2010.
[26] Monica Borș, 2015, p. 32-33.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)

Bibliografie

BORȘ, Monica, 2015, *Mitologii nominale în proza lui Mircea Eliade*, Iași: Institutul European.

BORZA, Al., 1968, *Dicționar etnobotanic*, București: Editura Academiei R.S.R.

BRÂNCUŞ, Gr., 1983, *Vocabularul autohton al limbii române*, București: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

CHIVU, Gh., 2000, *Limba română, de la primele texte până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, București: Editura Univers Enciclopedic.

CIORĂNESCU, Alexandru, 2002, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București.

*** *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”,* 1931, București: Editura Cartea Românească.

*** *Dicționarul limbii române*, (în XIX volume), 2010, București: Editura Academiei.

DICULESCU, C., „Elemente vechi grecești din limba română”, in: *Dacoromania*, IV, 1924-1926.

DICULESCU, C., 1926, *Dacia romană în oglinda inscripțiilor și a limbii de azi*, Cluj.

DRĂGULESCU, Constantin, 2010, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

DRĂGULESCU, Constantin, DRĂGULESCU, Radu, 2014, *Considerații asupra unor lexeme daco-geto-trace*, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

DRĂGULESCU, Constantin, DRĂGULESCU, Radu, 2000, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacie. Denumirile dacice de plante*, Sibiu: Editura Universităţii „Lucian Blaga”.

GOROVEI, A., 2103, *Credinţe şi superstiţii ale poporului român*, București: Editura Vestala.

MARIAN, S. Fl., 2008 și 2010, *Botanica poporană română*, vol. I Suceava: Editura Mușatinii, 2008, vol. II-III, București: Editura Academiei Române, 2010.

RUSSU, I.I., 1981, *Etnogeneza românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

TERIAN, Simina, „Premise pentru o poetică a textemelor”, in: *EITM5*, Târgu Mureș

http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part41.pdf.

VINEREANU, M., 2009, *Dicţionarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București: Editura Alcor Edimpex, ed. a 2-a.

BDD-A24379 © 2016 Ovidius University Press

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:31 UTC)